

Ø

Grænsen

Magasinet om mindretal,
sprog og kultur

Nr. 4
August 2024

TISCHLEREI
LANGE

Håndværk i generationer

Tema:
Tidligt ud af
skolen. Stadig
i mindretallet

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

Foto: Lars Salomonsen

06 Familien Lange har i mere end 148 år drevet håndværksfirmaet 'Tischlerei Lange' i og omkring Flensborg. Temaet handler om de mange sydslesvigere, der ikke vælger studentereksamen og videregående uddannelse.

Foto: Alexander Leicht Rygaard

26 Stinna Krebs vil styrke det tyske sprog i Danmark. Hun kan i år fejre fem års jubilæum med sit projekt 'DEUTSCH IST SEXY'.

Foto: Poul Struve Nielsen

20 Hanne Bay Lührssen fra Skive blev uddannet som guldsmed i Meldorf i Ditmarsken, men slog sig ned i Flensborg og blev en del af det danske mindretal.

Foto: Poul Struve Nielsen

30 Det Lille Teater kunne melde udsolgt til alle forestillinger på stykket 'Kaffeslabberas'. Portræt af teatret, der har vist dansk drama og Sydslesvig som teater i generationer.

- 04 Nyt fra grænselandet
- 05 Leder: Hurra for hverdagens helte!
- 06 Tema: Tidligt ud af skolen. Stadig i mindretallet
- 08 Tema: Snedker Lange
- 14 Tema: Der skal være rammer for det danske
- 16 Tema: Sommelier Anton
- 20 Drømmen om at smede guld
- 26 Deutsch ist Sexy
- 30 Det Lille Teater
- 35 Udenrigsministeren i Flensborg
- 37 Nyt fra lokalforeningerne
- 40 Genforeningstårnet fejrer 100-års jubilæum

Foto: SSF

Sydslesvig løber for tredje gang

Der bliver ømme lægge og lune pølser, når det sydslesvigske motionsløb Løveløbet finder sted for tredje gang søndag den 15. september. Løbet er igen opdelt i lokale startsteder, denne gang ved Tydal syd for Flensborg, Kongenshus på Ejdersted, IF Sportspladsen ved Rendsborg og i Langbjerg Skov nær Læk. Der er mulighed for at løbe eller gå flere forskellige ruter, ligesom der også vil være aktiviteter for børn. Flere af Grænseforeningens lokalforeninger forventes også at deltage. Løveløvet arrangeres af Sydslesvigsk Forening (SSF) og Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU).

Festival fejrede Franciska Clausen

Den sønderjyske verdenskunstner Franciska Clausen ville i år være fyldt 125 år, og det markerer hendes hjemby Aabenraa med et stort anlagt jubilæumsår. Lørdag den 31. august fandt et af jubilæumsårets helt store arrangementer sted, da endagsfestivalen Brundlund Live med musik, talks og mad fejrede Franciska Clausen. På programmet var musikere som Peter Sommer, Hanne Boel og eee gee samt portrætkunstner Simone Aaberg Kærn, kunsthistoriker Bente Scavenius og kultursociolog Emilia van Hauen.

Generalsekretærstilling opslået

Grænseforeningen har slået en stilling som generalsekretær op. Ansøgningsfristen er den 8. september. Stillingsopslaget kan læses på Grænseforeningens hjemmeside og sociale medier, Altinget og Jobindex.

Klage over tysk grænsekontrol

Parlamentarikere fra partiet De Grønne har i et åbent brev til Europakommissionen klaget over den tyske grænsekontrol ved grænserne til Polen, Tjekkiet, Østrig og Schweiz. Nogle steder har den været midlertidig under Europamesterskabet i Tyskland og De Olympiske Lege, som blev holdt i Frankrig. Klagerne er medlemmer af Europa-Parlamentet, Forbundsdagen og landdagen i delstaten Brandenburg. I Sydslesvig har det vakt røre, at Slesvig-Holstens ministerpræsident, Daniel Günther (CDU) har talt positivt om grænsekontrollen på grænserne til Polen og Tjekkiet. Han har ellers udtrykt alvorlig bekymring om grænsekontrollen mellem Danmark og Tyskland, som opretholdes fra dansk side.

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

Hurra for hverdagens helte!

Af Mirco Reimer-Elster Formand for Grænseforeningen

Sommeren er over os, og det har vanen tro også medført stor fokus på årets studenter. Det er velfortjent, og stort tillykke herfra. Jeg blev selv student fra Duborg-Skolen i Flensborg tilbage i 2007, men i dag vil jeg gerne slå et slag for de mange, der også har afsluttet en uddannelse i de forgangne måneder, men som hverken har fået en studenterhue på eller lige så meget mediemæssig opmærksomhed. Som ikke kommer til at tage en lang videregående uddannelse, men som vælger en anden vej i livet og bliver faguddannet.

Heldigvis fristes jeg til at sige, for hurra for dem.

Mange af dem er hverdagshelte, der som pedeller, håndværkere, sekretærer, m.m. udfylder nøglefunktioner i mindretallenes institutioner.

Ligeledes er der mange faguddannede, der ikke arbejder i mindretallet, men som tager en frivillig tørn. Ofte er der endda ikke tale om én enkelt hverdagshelt – hvilket allerede er beundringsværdigt – men hele familier. Sådan var det eksempelvis i Slesvig IF, hvor jeg spillede fodbold i mine unge år, og hvor man jævnligt stødte på faguddannede ildsjæle, der hed Brix eller Braun til efternavn.

Min egen mor var kassedame, og min far er lastbilchauffør. Jeg var selv den første i familien, der færdiggjorde gymnasiet. Sidenhen læste jeg på universitetet og tog en ph.d., hvilket vel gør mig til en mønsterbryder. Men jeg kunne nu vældig godt tænke mig at lære mere om de mønstre, der gør sig gældende i forhold til faguddannede og deres tilhørsforhold til mindretallet.

Desværre er det mildest talt sparsommelig, hvad

der findes af offentlig tilgængelig data på området.

Der er ellers nok at undersøge:

Er der for eksempel forskel mellem mønstrene i Sydslesvig og Sønderjylland? Og hvis ja, hvad skyldes disse i så fald?

Ligeledes kunne det være interessant at få kortlagt de faguddannede, der ikke længere er en del af mindretallet. Hvor mange drejer det sig som, hvorfor falder de fra efter endt skolegang, og hvad kunne der konkret blive gjort for at få dem til at blive i mindretallet?

Mange af mine venner fra folkeskoletiden på Hiort Lorenzen Skolen i Slesvig tog en anden vej i livet, end jeg gjorde. Min bedste ven tog en uddannelse som VVS-anlægsmonter og arbejder i et lokalt, familieejet firma i Slesvig den dag i dag. Han er desværre gledet ud af mindretallet, nok også fordi han ikke har stiftet familie, hvilket potentielt kunne have været en vej (tilbage) i mindretallet.

Danmarks generalkonsul i Flensborg, Annette Lind, talte på Folkemødet i år om en mulig mindretalsudredning. Såfremt dette skulle blive aktuelt, ville det være velvalgt også at inkludere en kortlægning af de mange sydslesvigere, der ikke bliver studenter, og som vælger at blive faguddannet.

Hvor mange af dem bliver boende i Sydslesvig eller grænselandet? Vil de stadig kunne føre en samtale på dansk fem år efter endt skolegang? Hvor mange af dem sender sidenhen deres børn i mindretalsinstitutionerne?

Spørgsmålene er mange, og det skorter desværre på svar. Det er en skam.

Tema:
Tidligt ud af
skolen. Stadig
i mindretallet

Der er meget viden om mindretallets organiseringshistorie, men medlemmernes historie har vi meget lidt viden om. Der er kun nogle få menneskers erindringer at bygge på.

Jørgen Kühl, mindretalsforsker.

Tema
Tidligt ud af
skolen. Stadig
i mindretallet

Ottende generation står klar til at overtage familiefirma

Af Peder Bjerger, peder@bjerge.net ➔

Familien Lange har i mere end 148 år drevet håndværksfirmaet Tischlerei Lange i og omkring Flensborg. Selv er ejeren Frank Lange 7. generation af familien med dybe rødder i det danske mindretal i Sydslesvig. Og hans ældste søn Finn, der lige som sin far også er udlært snedker, vil gerne være den næste, som driver familiefirmaet videre ind i fremtiden.

Kriser kommer. Kriser går. Familien Lange består.

Kort som et børnerim kan man fortælle historien om Tischlerei Lange, et familiefirma med dybe rødder i det danske mindretal. Familiens historie byder dog på meget mere end blot fortællingen om den aktuelle krise. Frank Lange er selv syvende generation, der driver snedkervirksomheden med de 14 medarbejdere videre fra adressen i Harreslevs industri kvarter, ikke langt fra Flensborg. Og ja, han kan godt mærke, at det er hårde tider lige nu. "Alle de store ordrer er stort set væk. Allerede tilbage under corona forsvandt de. Også selv om alle sagde, at de nok skulle komme tilbage, kunne jeg se, at det gjorde de jo ikke. Mange af de store projekter kom simpelthen ikke i gang, fordi folk ikke længere sad sammen på kontorerne. De arbejdede hjemmefra," siger han.

Lever af de små ordrer

Særligt under pandemien var det hårdt for Frank Langes virksomhed, som lige havde bygget om for i omegnen af en million euro i Harreslev.

"Det var lidt krævende for os, da alle ordrerne faldt væk." Han tager en lille pause, inden han fortsætter:

"Men vi har overlevet mange kriser, og vi lever stadig væk. Jeg kan huske, at min far engang i 70- og 80'erne begyndte at tegne og producere små stueborde til Kollund

Møbelhus, fordi der ikke var nok arbejde at få. Dengang var det også krise," siger Frank Lange. Han tager en lille pause:

"Som selvstændig ved du jo godt, at udviklingen ikke bare går lige ud. Nej, det går op og ned. Sådan er det bare. Det skal vi alle sammen huske. Vi ved jo aldrig, hvad der sker. Lige pludselig sker der noget i Iran eller som nu med Rusland og Ukraine. Ingen kan vide, hvor det går galt næste gang med noget stort mærkeligt noget."

Regnskabet ikke helt så slemt

Familiefirmaet kom da også igennem pandemien og ser også ud til at kunne navigere sikkert gennem den nuværende økonomiske krise. Og i stedet for de store ordrer lever firmaet først og fremmest af mindre opgaver blandt andet hos de boligejere i lokalområdet, der skal have lavet nye vinduer, sat badeværelse i stand eller andet. I den nye økonomiske virkelighed er det en klar fordel, at hans virksomhed har den rigtige størrelse til at omstille sig til at tage de mindre opgaver ind. Også selv om det så tager meget mere tid at få talt ordentligt med hver enkelt kunde. Selv om det er mere tidskrævende, er Frank Lange ganske fortrøstningsfuld. Fortsætter det på den måde, bliver årsregnskabet for 2024 ikke helt så slemt som man måske kunne fristes til at tro. "Vores kunder kommer bredt fra hele området. Lige nu er der måske ikke så mange kunder fra mindretallet. Selvfølgelig kender man os i det danske, men om de

Snedkermester Frank Lange med sønnen Finn, som er næste generation i håndværkervirksomheden.

Vi har overlevet mange kriser, og vi lever stadig væk.

Frank Lange, indehaver af Tischlerei Lange.

vælger os, fordi vi også tilhører mindretallet, tror jeg ikke. Det handler mere om, at man kender os i området. De kender vores navn, fordi vi altid har været her,” siger Frank Lange.

Han peger på, at familiens virksomhed f.eks. har været med til at bygge mange af mindretallets skoler. I mange år var firmaet også medlem af Dansk Erhvervsforening, indtil foreningen blev nedlagt i maj sidste år.

I Frøslev koncentrationslejr

Hans søn, Finn Lange, og den næste generation i rækken til at føre firmaet videre, har netop budt ind på et job som værkstedsleder i Aktivitetshuset i Flensborgs Nørregade (Norderstraße). Selv om det bliver lidt af en sidebeskæftigelse ved siden af hans normale arbejde i Tischlerei Lange, vil det være med til at gøre snedkerfirmaet mere synlige i mindretallet, mener Frank Lange.

Hvad sønnen Finn Lange selv mener om fremtidsudsigterne til at overtage efter hans far, vender vi tilbage til. Inden da lad os for et øjeblik dvæle ved virksomhedens historie. Virksomhedens historie går i hvert fald tilbage til 1886, hvor den første gang er registreret i det lokale Handwerkskammer. Måske går fortællingen endnu længere tilbage, men det er der dog ikke dokumentation for, tilføjer Frank Lange.

“Men regnet efter hvad vi ved, er jeg 7. generation. Vi har engang været nede på det danske bibliotek i Flensborg, som har mange arkiver langt tilbage, men det var et meget stort arbejde, så det fik vi ikke gjort færdigt.” Med næsten 150 år bag sig har omvæltninger som f.eks. de to verdenskrige budt på op og nedture for familien Langes forretning. Som medlem af mindretallet fik Frank Langes farfar, Friedrich “Fritz” Lange, f.eks. valget mellem at kæmpe for Tyskland eller koncentrationslejr.

“Han havde ikke andet valg og blev sendt over til Østfronten i Rusland som soldat.”

Mens mange unge mænd ikke overlevede, blev han hjemsendt efter et stykke tid, fordi han havde astma.

“Det reddede ham. Og han kunne koncentrere sig om at drive virksomheden videre.” Andre i familien var også tæt på at miste livet i det, som i Danmark blev kendt som de onde år. ➔➔

“Som jeg har hørt det i familien, kom min morfar i koncentrationslejr i Frøslev, fordi han var politimand i Danmark. Krigen sluttede heldigvis, inden han blev sendt videre ned til Tyskland. Efter krigen var han engang med mine forældre derovre i Frøslev for at se det igen. Da sagde han: ‘nede under det bræt ligger der en radio.’ Da de brækkede brættet væk, lå radioen der stadigvæk.”

Aldrig været i tvivl

Som utallige andre, der havde været den slags igennem, ville hverken hans farfar eller morfar tale meget om det, de havde været udsat for under krigen. Kun indbyrdes blev den slags vendt. I stedet koncentrerede Fritz Lange sig om at holde sammen på familievirksomheden, der gennem de 148 år skiftede adresse mange gange i Flensborg. Hans søn, Uwe Lange, født i slutningen af krigen, førte den videre frem til 2011, hvor Frank Lange sammen med sin kone Bärbel overtog ansvaret.

For et par år siden flyttede ægteparret virksomheden fra Flensborg til Harreslev, hvor der blev bygget et moderne værksted med kontorer. Det gav plads til de moderne produktionsmaskiner, der vejer omkring 7,5 tons. Disse store metalmonstre ville der slet ikke have været plads til på firmaets sidste adresse i Flensborg, Sankt Jørgensgade 10, hvor Frank Langes farfar havde flyttet domicilet hen efter krigen.

“Der har min far været, og jeg har også været der.”

Selv måtte hans far hals over hoved overtage ansvaret for virksomheden, da farfaren Fritz Lange kom ud for en slem arbejdsulykke, hvor han juli 1975 fik en stabel store træplader ned over sig. Måske med det in mente ville hans far ikke presse Frank Lange til at overtage firmaet efter ham, men for ham var der ingen tvivl.

“Min far havde altid sagt, at jeg skulle lave noget ordentligt. Jeg skulle ikke trykkes til at gå ind i virksomheden. Jeg skulle lave det, jeg selv havde lyst til. Men jeg har altid haft med firmaet at gøre. Jeg var altid nede i værkstedet. Om aftenen fejede jeg værkstedet for at tjene nogle lommepenge.”

Frank Lange tager en lille pause:

“Og min farfar havde jo tid til mig. Vi arbejdede

**Jeg ser det
som en ære.
Jeg ville blive
ked af det,
hvis familiens
virksomhed
ikke blev ført
videre.**

Finn Lange.

sammen. Han viste mig hvordan og hvorledes med værktøj og den slags.”

Har hele tiden ligget i luften

Da det blev tid til, at han skulle i lære som snedker, blev det i et firma, som lå i Harreslev.

“Jeg ville ikke i lære derhjemme. Det ville aldrig have fungeret. Jeg kunne jo ikke bare være en af svendene. Samtidig er det også vigtigt at komme ud og lære et andet sted at kende. Se andre måder at gøre tingene på. Det har min søn også gjort. Han var i lære et helt andet sted.”

Frank Lange understreger, at han lige som sin far intet havde at gøre med sønnens beslutning om at gå i lære som snedker.

Men alligevel har det hele tiden ligget i luften. Finn Lange har altid været interesseret i familiefirmaet,

mens hans bror, den 17-årige Björn Lange, endnu ikke rigtigt har fundet helt ud af, hvad han vil efter gymnasiet. Som Frank Lange udtrykker det, er den yngste "mere interesseret i noget med computere".

"Han er såmænd flittig nok med fritidsjob i Brugsen. Men Finn har altid været med ovre på værkstedet for at lave et eller andet selv. Han er meget kreativ. Det var altid noget, han ville. Og mens han var på efterskole i Danmark efter 10. klasse, fandt han selv en læreplads. Vi vidste slet ikke noget om det," siger familiens patriark.

Han erkender fuldkommen, at for de unge er det ikke så attraktivt at være selvstændig uden ret til flere ugers betalt ferie og andre fordele.

"Selvfølgelig er der også friheder forbundet med at have sin egen virksomhed. Det ved jeg godt. Men er vi hjemme, er der ikke langt til at gå over i firmaet. Der er jo altid noget, man skal have gjort."

Alligevel har det ikke afskrækket Finn Lange.

"Han er faktisk mere i firmaet, end jeg er. Han har mod på det. Så kan vi jo håbe, at det bliver ved."

I år har den 21-årige Finn Lange været ansat i familiefirmaet i knapt et år efter at have udstået sine tre år i lære i et andet snedkerfirma i lokalområdet. Men ligesom sin far har han som helt ung haft sin gang på værkstedet og været afsted med sin far ude på byggepladserne hos kunder.

"Jeg var altid med. Jeg forstod måske ikke altid, hvad der skete. I dag er det meget sjovt, at der er så mange kunder, som kender mig fra dengang. Også selv om jeg ikke kan huske dem, fordi jeg var så lille," siger Finn Lange med en kort kluklatter.

Føre virksomheden videre

I dag er virkeligheden en anden. Han er nu trådt ind i firmaet, hvor han nok er ansat, men samtidig også er sønnen, som står til at føre forretningen videre efter sin far. Og lige som sin far, da han var ny svend i familiefirmaet, arbejder Finn Lange i dag tæt sammen med en af de ældste svende, Gerd Plagemann, der har været i firmaet siden 1972.

Hvorfor? Joh, Gerd er god til at lære fra sig. Og det kan der blive god brug for.

Ansvaret er jo stort, understreger Finn Lange.

"Men jeg har ikke så langt til arbejde. Bedre kan det ikke være," griner han.

Latteren svinder hurtigt bort, da han bliver spurgt til, hvordan han egentlig har det med sin rolle som den 8. generation til at føre familiens virksomhed videre.

"Jeg ser det som en ære. Jeg ville blive ked af det, hvis familiens virksomhed ikke blev ført videre. Også hvis det blev en anden, som gjorde det. Det er langt over 100 års familiehistorie. Den slags ser man ikke særligt ofte," siger Finn Lange.

Som han ser det, er tilhørsforholdet til det danske og mindretallet en uhyre vigtig del af familiefirmaets dna. Netop derfor ville han også gerne tage et sidejob som værkstedsleder i mindretallets Aktivitetshuset i Nørregade. Ikke alene kunne han være med til at vise de unge, hvad man egentlig kan med træ, det ville også være med til at understrege Tischlerei Langes identitet som en del af mindretallet i fremtiden. Hans far tilføjer:

"Jeg har selv spillet håndbold i mindretallets klub. Min yngste søn spiller fodbold der. Vi er virkelig en del af mindretallet. Og min kone, som overhovedet ikke kunne tale dansk, da vi lærte hinanden at kende, taler nu et bedre dansk end mig. Det har hun lært sig selv." Gennem samtalerne med både Finn og Frank Lange skinner det tydeligt igennem, at familien er tæt bundet sammen.

"Vi snakker meget åbent om alting. Faktisk har vi lært det af mine forældre. Vi har altid snakket om alt i familien."

Svært at finde nye medarbejdere

Det gælder også den økonomiske krise, som fylder meget i det tyske.

Selv mener Frank Lange, at sønnen Finn dog kommer til at stå overfor en anden og måske større krise, nemlig at skaffe medarbejdere nok i fremtiden. Ikke alene er der færre unge i mindretallet, de fleste af dem vælger ligesom i Danmark at læse videre frem for at gå i lære som snedker eller andre håndværksfag.

"Allerede i dag gør vi meget for at få lærlinge, som vi også tror, vil blive i virksomheden. Og indtil videre går det meget godt."

Der skal være rammer for det danske

Af Poul Struve Nielsen

Rigtig mange af de sydslesvigere, der tegner det danske mindretal udadtil, er veluddannede og har efter grundskolen har taget en studentereksamen fra Duborgskolen i Flensborg eller A.P. Møller Skolen i Slesvig, og efterfølgende har mange taget en videreuddannelse i Danmark, nogle også i Tyskland.

Men som i Danmark er det jo ikke alle, der tager en studentereksamen. Og hvis man bor syd for grænsen, er den vej, der så er til en uddannelse, det tyske uddannelsessystem. Og der er ingen tvivl om, at man kan få en glimrende uddannelse på en tysk teknisk skole eller handelsskole og på en tysk læreplads. Men det er på tysk, og det vil sige, at det danske sprog trænges i baggrunden.

Hvad betyder det for de unge? Når man spørger, er der to fortællinger. Der er fortællingen om, at de unge udover en hverdag på arbejdspladsen, hvor sproget udelukkende er tysk, også får en tysk kæreste, og så bliver det et tysk liv, hvor det danske er i baggrunden og visner stille og roligt. Hvis kæresten eller ægtefællen kan overtales, kan det være en vej tilbage til det danske, når parret får børn, hvis børnene så kommer i dansk børneinstitution og skole.

Den anden fortælling er, at de unge, der vælger en faglig uddannelse, bliver i lokalområdet i Sydslesvig. Mens de unge studenter rejser til studiebyerne udenfor Sydslesvig, bliver de faguddannede, hvor de kommer fra, og dermed er de uundværlige brikker, der får det danske forenings- og kulturliv til at hænge sammen, og de er med til at arbejde politisk for det danske og frisiske mindretals parti, Sydslesvigs Vælgerforening (SSW).

Der er mange undtagelser. Der er unge, som vender

De elever fra det danske skolesystem, som ikke bliver studenter og læser videre, skal kæmpe hårdere for at holde fast i det danske

tilbage efter at have taget en uddannelse, og der er unge, som bliver boende i Sydslesvig og tager en videregående uddannelse i for eksempel Haderslev.

En broget flok

“Det er sjovt at blive ved at have kontakt til eleverne. De holder kontakten, uanset, om de er pæredanske eller det danske er blevet lidt fjernere”, fortæller Horst-Werner Knüppel, som er tidligere skoleinspektør på Uffe Skolen, som den danske skole i Tønning hedder.

“Med halvdelen af dem, der ikke er blevet studenter, kan jeg mærke, at deres hjerte stadig banker for det danske. Med den anden halvdel, sker der det, at når de får en tysk kæreste, bliver det danske fjernere”, siger han.

Horst-Werner Knüppel mener, at udfordringen især er stor i de sydligste områder nær Ejderen. Der er det vigtigt at møde udfordringerne med nogle aktivitets-tilbud indenfor idræt og kultur, som også omfatter de unge. Han mener, at en dansk lederuddannelse indenfor foreningslivet kan være en god måde at holde liv i det danske sprog.

Formanden for Sydslesvigs Danske Ungdomsforeninger, Mads Lausten, vil rigtig gerne, at foreningerne under SdU-paraplyen bliver de steder, hvor sydslesvingerne kan mødes om at være danske, og han vil rigtig gerne have fat på dem, der går ud af skolen og ind i en tysk hverdag.

Han understreger, at medlemmerne i foreningerne har alle mulige forskellige baggrunde. Og de er alle lige vigtige for foreningerne og frivilligheden.

“Det er en broget flok. Men det er en kæmpe fordel for en forening at have medlemmer, som er faguddannede, og som er blevet i lokalområdet, for så har man folk med i foreningen, der tager alle slags opgaver på sig, om det er at sætte klubhuset i stand eller tage en anden tjans”, siger han.

De faguddannede er altså en meget vigtig del af det danske klubliv og er med til at opretholde det.

“Jeg vil mene, SdU som organisation prøver jo at holde fast i de frivillige og medlemmer, vi har. Der er selvfølgelig særlig fokus på at holde fast i folk, som ikke går i gymnasiet,” slutter Mads Lausten.

Meget lidt viden

Jørgen Kühn, som er mindretalsforsker og professor samt tidligere rektor på den danske A.P. Møller Skolen i Slesvig, fortæller, at der ikke går mange år, før det danske bliver deaktiveret, hvis man lever i en tysk hverdag, og det er også en af grundene til, at der bliver talt en del tysk også i de danske foreninger.

“På et eller andet tidspunkt, når børnene kommer i skole, er det let at reaktivere igen. Undtagen selvfølgelig dem, der har gået i dansk skole og gør brug af deres danskundskaber i detailhandelen eller i virksomheder, der arbejder med Danmark.”

Der er aldrig lavet nogen undersøgelse, som kortlægger, hvordan den gruppe færdes i det tyske samfund og det danske foreningsliv.

“Der er meget viden om mindretallets organiseringshistorie, men medlemmernes historie har vi meget lidt viden om. Der er kun nogle få menneskers erindringer at bygge på. Med alle andre ved vi ikke, hvad det er for et mindretalsforløb, de har haft”, siger Jørgen Kühn. Han tilføjer, at mange, selv om de taler tysk, altid har været en del af mindretallet.

“To tredjedele af studenterne rejser til Danmark, og dem, der vender tilbage, er dem, bliver skolelærere samt en præst og nogle gymnasielærere, måske også bibliotekar i ny og næ. De fleste, der rejser til København,

Aarhus eller Aalborg, vender jo ikke tilbage. Når man ser på, hvem der er ryggraden i mindretallet, og hvem stiller op til kommunalvalg for SSW, er det meget tit mennesker, der er blevet i Sydslesvig. Det er folk, der enten har fastholdt eller er vendt tilbage til mindretallet”, siger han.

Dansk mentalitet

Som eksempel nævner han formanden for Sydslesvigsk Forening (SSF) i Egernførde, 23-årige Morten Siebert, som har gået i Borreby Børnehaven, på Risby Danske Skole og Jes Kruse-Skolen. Han er også medlem af den lokale bestyrelse i SSW og handelsuddannet i et byggemarked. Flensborg Avis beskriver, hvordan han er blevet boende i Egernførde og har taget en stor tårn i mindretallets organisationer, selv om han har arbejdet og pendlet til både Berlin og Kiel.

“Efter skolen foregik uddannelsen på tysk, og det var sproget på arbejdspladsen. Men jeg synes meget bedre om ddt danske system end det tyske. Den danske kultur kan jeg virkelig godt kan lide, hvordan man omgås hinanden og er sammen med andre. Mentaliteten passer mig bedre end det tyske”, fortæller Morten Siebert. Derfor fortsatte han med at være aktiv i det danske mindretal efter endt skolegang. Han begyndte md at være med til at arrangere årsmøder og blev mere og mere interesseret i arbejdet i Sydslesvigsk Forening (SSF). Han endte i bestyrelsen og på formandsposten, og han mener, at den danske kultur og måde at gøre tingene på langsomt påvirker flertallet.

“På de tyske uddannelser og i virksomhederne prøver man at ændre mentaliteten mere mod det danske og lader sig inspirere.”, fortæller han.

Blandt aktiviteterne i SSF er udflugter til Danmark. For Morten Siebert er forældrene til børnene i de danske skoler og institutioner en vigtig målgruppe.

“Det vigtigt at lave noget for forældre, som sender deres børn i børnehaven eller skolen. De har mange andre ting at gøre, men kultur er også en vigtig ting, og man sender ikke bare et barn i skolen og siger: Du er tosproget”.

Om sit engagement i den politiske ungdomsforening SSWU siger Morten Siebert:

“Vi skal fortælle moderpartiet, hvad vi unge ønsker os. Og som mindretalsparti skal vi vise, at vi ikke kun er en lille flok. Vi er en del af en stor flok”.

Som det fremgår af andre artikler i dette tema, er der også rigtig mange, som holder fast i det danske uden at sidde i en bestyrelse eller lignende – også selv om de har en hverdag, som er stærkt præget af det tyske.

Tema
Tidligt ud af
skolen. Stadig
i mindretallet

“Jeg er glad
for, at jeg
tog min
egen vej”

Tekst og fotos af Alexander Leicht Rygaard

Da vennerne rejste til Danmark for at studere, blev Anton Schroeder i Sydslesvig uden at vide, hvad fremtiden skulle byde på. I dag er han glad for sit liv som far og sommelier, selvom “vejen dertil var helvedes svær”, som han udtrykker det.

Det her er min favorit” Anton Schroeder banker to gange på den lille glasrude, der holder vinflaskerne adskilt fra vinbarens gæster.

Vinen, han taler om, er en tør muscatvin fra Rheinland-Pfalz.

“Muscatvine er typisk meget søde, men den nye generation af tyske vinbønder er begyndt at lave dem mere tørre. Og den her er virkelig frisk og smagfuld med frugtige noter”.

Anton Schroeder sætter vinglasset hen til den lille smarte hane og trykker på knappen, der sætter systemet i

gang. En klar, let boblende væske løber ud i glasset, og smagen er forrygende. Perfekt tør og på ingen måde kvalmende sød som muscatvine ofte har tendens til.

“Jeg har nørdet vin de seneste fire-fem år, og til efteråret regner jeg med at blive certificeret sommelier.

Jeg elsker det”, siger Anton Schroeder, der siden april har været ansat i den flensborgske vinbiks ‘Weinhundert’ i den brostensbelagte gade Rote Strasse.

Svært at lære dansk

Anton Schroeder er 30 år og opvokset i det danske mindretal i Sydslesvig. Modsat mange andre unge ➔

sydslesvigere har han tilbragt sine tyvere på hjemstavnen og taget en erhvervsuddannelse. En vej, der har været alt andet end nem, forklarer han. "Alle mine venner rejste til Danmark for at læse videre efter vores studentereksamen fra Duborg-Skolen. Det var helvedes svært", siger han. "Jeg overvejede også at flytte, men jeg vidste, at jeg ikke var dygtig nok til dansk. Jeg har altid haft svært ved at tale sproget. I skolen talte jeg tysk til mine lærere, og når de ville have mig til at sige noget på dansk, var jeg bare stille. Mine kammerater grinte ofte af mig, når jeg talte dansk, fordi det ikke altid var sammenhængende, og jeg havde svært ved at finde de rigtige ord. Jeg vil ikke kalde det mobning, men det satte sig alligevel i mig. Det var ikke nemt, og jeg forstår egentlig ikke, at det overhovedet lykkedes mig at få en studentereksamen", siger han.

Uengagerede lærere

Anton Schroeder er født i Nibøl i Nordfrisland og har gået på forskellige danske skoler i området. Her mødte han lærere, der manglede blik for de elever, der ikke talte særlig godt dansk, og som havde det svært fagligt. Det gjorde, at han aldrig fik opbygget en tryghed omkring det danske sprog. "De venner, jeg har fra Nordfrisland, har haft mange af de samme oplevelser som mig. De fik aldrig lært det danske sprog særlig godt, og det har givet dem udfordringer senere hen. De venner, jeg har fra Flensborg, har derimod haft helt andre, positive oplevelser i skolen. De fleste bor da også i Danmark i dag", forklarer han. Det var Anton Schroeders forældre, der valgte at sende ham i dansk skole, fordi nogle af deres venner havde talt positivt om det danske mindretals skolesystem. Hans far kommer fra Flensborg og har danske rødder, mens moren er fra Düsseldorf. Men ingen af dem taler dansk. "Jeg tror ikke, at de brugte lang tid på at overveje det. De er nogle rigtige hippier. De har altid sagt til mig, at jeg bare skulle gøre det, der gjorde mig glad. Det er jo nogle fantastisk frie rammer, men nogle gange savnede jeg mere faste rammer", siger han med et grin.

Datter blev vendepunkt

Det tog Anton Schroeder fem år at finde sin rigti-

ge hylde efter at have forladt Duborg-Skolen og det danske mindretals skolesystem. I de fem år forsøgte han sig med forskellige uddannelser i tysk regi. Det blev bl.a. til et år i lære som mekaniker og et semester på professionshøjskolen i Flensborg med fokus på erhvervsinformatik. I en rum tid arbejdede han også på natklubben Kühlhaus og festede lidt for meget, som han forklarer det.

“Jeg følte mig virkelig som en taber i den periode. Jeg havde ikke motivation til at færdiggøre noget, og jeg vidste ikke, hvad jeg havde lyst til”, siger han.

Vendepunktet kom, da hans daværende kæreste blev gravid, og han fik at vide, at han skulle være far til en lille pige.

“Jeg blev ramt af en følelse af, at nu måtte jeg hellere tage mig sammen og begynde at tjene nogle penge. Jeg har altid tænkt, at Hotel Hafen nede på havnen i Flensborg var et flot hotel. Så sendte jeg en ansøgning og endte med at få et job som tjener. Jeg tror, det var en stor fordel, at jeg kunne tale dansk. Over halvdelen af hotellets gæster kommer fra Danmark”, siger Anton Schroeder. Som tjener på Hotel Hafen fik Anton Schroeder en faguddannelse, og han begyndte også at interessere sig for vin. Det førte til en uddannelse som sommelier gennem det tyske industri- og handelskammer IHK og deres afdeling i Köln.

“Det meste undervisning er foregået online, men jeg har også været i Köln et par gange samt på studietur til Baden-Württemberg.

Her til efteråret skal jeg så til den afsluttende prøve. Det bliver spændende, og jeg håber, at jeg kan begynde at konkurrere som sommelier efterfølgende”, siger han.

Tilknytning til mindretallet

Efter seks år på Hotel Hafen rykkede Anton Schroeder så til Rote Strasse og Weinhundert for at arbejde med vin på fuldtid. Han har ikke lige så mange danske kunder som tidligere, men der vil altid være danske kunder i en by som Flensborg, forklarer han.

Han er også blevet far til endnu en datter, dog med en anden kvinde. Fælles for de to kvinder er, at de er tyskere og ikke taler dansk.

“Min ældste datter, Lia, er fire år og går i tysk børnehave. Hendes mor ville gerne være tæt involveret i skolegangen og ser det som en udfordring, hvis det foregår på dansk. Min yngste datter, Tilda, er 1 år, og jeg har ikke fået overbevist min kone endnu, om at hun skal i det danske system. Hun er ikke interesseret i at lære dansk og vil også gerne være tæt involveret i skolegangen”, forklarer han.

Han insisterer dog på at tale dansk til sin yngste datter, så hun måske kan lære sproget bedre, end han selv gjorde.

“Jeg føler mig fortsat knyttet til mindretallet, selvom jeg ikke aktivt gør noget for det. I grænselandet er det en fordel at kunne tale både dansk og tysk, og i dag er jeg glad for, at det danske også er en del af mig, selvom det var nogle hårde år. Jeg er glad for, at jeg tog min egen vej”, slutter han.

Tekst og fotos: Poul Struve Nielsen

Drømmen om at smede guld

Tyskland og Sydslesvig blev en del af pakken, da Hanne Bay Lührssen realiserede sin drøm om at blive smykkedesigner

I en villa i et roligt kvarter tæt ved kirkegården i Flensborg har Hanne Bay Lührssen sit guldsmedeværksted i forbindelse med hjemmet.

Hun er stadig aktiv, selv om det er nogle år siden, hun lukkede sit kombinerede værksted og galleri i Rote Strasse. Der er stadig mange, som husker smykkebutikken.

Endnu flere husker, at Dronning Margrethe bar et halssmykke af Hanne Bay Lührssen, da hun som regent besøgte Sydslesvig i 2019.

Det fortæller hun om ved spisebordet i villaen, hvor hendes mand, Dieter, også er med på en kop kaffe. Parrets ene datter er hjemme. Hun er også kunstner, mens den anden er sceneinstruktør og blandt andet har sat stykker op på Det Lille Teater i Flensborg. Selv om børnene nu bor længere sydpå i Tyskland, og selv om Dieter er fra Braunschweig, så har familien levet i Flensborg som en rigtig dansk mindretalsfamilie, og Dieter taler også flydende dansk.

Men dette interview handler om, hvordan Hanne Lührssen havnede i Tyskland i første omgang.

I 2023 bragte magasinet Grænsen en artikel om en dansk elektriker, der var blevet uddannet i Tyskland. Der stod, at han er den eneste flertalsdansker fra nord for grænsen, som er uddannet fra Teknisk Skole Flensborg. Det er rigtigt nok. Men Hanne Lührssen er også kommet fra nord for grænsen og er blevet uddannet i mesterlære i Meldorf og fra Teknisk Skole i Husum.

Selv om der er nogle år mellem dem, minder de to forskellige menneskers erfaringer om hinan-

den. De kom begge fra Danmark, hvor de ikke kunne finde lærepladser indenfor de drømmefag, de ønskede at uddanne sig i. Det fandt de til gengæld i Tyskland uden at kunne mere end lidt skoletysk.

Mens elektrikerens, Thorbjørn Vægter, lagde ud med at bo hos sin sydslesvigske og dansktalende familie, så var Hanne Bay Lührssen alene i en tysk by i Holsten. Alligevel endte det nogle år senere med at føre hende til det danske mindretal.

I lære i 1968

“I 1968 kom jeg til Meldorf i Ditmarsken. Jeg havde søgt læreplads i Danmark. Mine forældre var meget kunst- og historieinteresserede. De var på rejse og kom til Meldorf. Min mor gik lige hen til Dom Goldschmiede”, fortæller hun.

Tre uger efter var Hanne Bay Lührssen på prøve i guldsmedjen, som stadig findes og ligger lige overfor kirken i Meldorf.

“Der var fem-seks andre piger på værkstedet. En var fra Berlin, der var mig fra Skive, og der var nogle andre. Det var en guld- og sølvmedje. Forskellen er, at i Tyskland skal du i mesterlære, hvis du skal lave sølvmedearbejde”.

Prøvetiden blev til læretid, og Hanne Bay Lührssen blev i Meldorf.

“Efter prøvetiden kom jeg i lære. Jeg var lærling i tre-et-halvt år. Det gik hurtigt med at lære tysk. Hver gang der var en vittighed i værkstedet, grinte jeg først 10 minutter efter de andre. Men hvis man taler sproget hele tiden, går det hurtigt med at lære det. En gang

Foto: Dieter Lührssen

*Dronning Margrethes
smykke, som Hanne
Bay Lührssen har
smedjet.*

om ugen var jeg på Berufsschule i Husum. Mester var utilfreds med, at vi skulle i skole – men sådan var reglerne.”

Hun var langt væk hjemmefra. Og turen til Skive blev ikke kortere af, at det var med kollektiv trafik.

“Det var besværligt at komme hjem. Jeg var altid forkølet efter at have stået på banegårde og stoppesteder.”

Hanne Bay Lührssen fik også mulighed for at rejse til andre steder i Tyskland, mens hun var i lære.

“Mester var meget interesseret i, at vi skulle ud med vores viden om håndværk. Engang fik jeg opgaven at tage til Kiel med en kuffert fuld af sølv, som jeg udstillede i en montre i landdagen. Senere var jeg også på en messe, hvor jeg sad og arbejdede”.

Vejen til mindretallet

Efter læretiden tog hun til Braunschweig. Hun havde mødt Dieter, som var fra Hannover og læste til civilingeniør i Braunschweig.

“Det var omkring 1971, vi flyttede til Flensburg. Jeg har altid syntes godt om byen. Vi fandt en lejlighed, og senere købte vi hus i nærheden af Husby på Angel”, fortæller Hanne Bay Lührssen.

Dieter Lührssen, som lærte at tale flydende dansk, er i dag bestyrelsesmedlem i Sydslesvigs danske Kunstforening, og parrets børn har gået i de danske skoler og taget studentereksamen på Duborg-Skolen.

“I Flensburg havde jeg job hos juveler Peter Jürgen- sen ved siden af den danske kirke. Men der lavede vi ➤➤

kun reparationer. Jeg ville gerne lave nogle nye, selvskabte smykker. Det var der hverken plads til eller forståelse for. Vi købte en villa, hvor jeg startede mit eget værksted i Moltkegade. Ni år efter rykkede jeg ned i Rote Strasse". Hun indrettede selv butikken. Der var værksted og udstilling for guldsmede fra hele verden. "Den del af det savner jeg i dag. Der er hele tiden en udvikling i at arbejde med kunsthåndværk. Den ene ide giver den anden. Du skal være kritisk overfor det, du laver, og kunne gå ind i dig selv. Den halskæde, jeg har på i dag, er lavet af plastik. Det er lidt sjovt. Jeg er kommet dertil, hvor jeg har lyst til at provokere lidt. Det er lidt skørt med plastik. Det er kombinationen af plastik – kunststof – og ædelt metal."

To gange er Hanne Bay Lührssens smykker endt hos Dronning Margrethe.

"Den første gang var i forbindelse med en udstilling på Sønderborg Slot, 'Tre Dronninger i Tiden'. Der var noget om borddækning, og jeg havde lavt noget med salt- og peberbøsser, og det blev solgt til Kongehuset. Den anden gang var hendes 70-års fødselsdag. Det var en bestilling fra Flensborghus, som jeg ikke kunne afslå, en gave fra de sydslesvigske foreninger. Det er inspireret af Margrethe Den Første. Der står, hun sejlede ind i Flensborg Fjord i en kjortel, Hvor der var et M foran, en symbolsk betydning af Margrethe. Jeg lavede et halssmykke med 18 karat guld og sølv. I låsen stod der 'S' for Sydslesvig. Halssmykket har også været udstillet på Amalienborg

som del af udstillingen 'Dronningens Smykkeskrin'."

Nye udtryk

Det gav selvfølgelig noget omtale, og det fik betydning, at Hanne Bay Lührssens smykker har været udstillet vidt omkring. Der kom turister i galleriet i Rote Strasse og sagde: "Vi har set dine værker". Hun udstiller også stadig. "Jeg har lige udstillet på museet i Egerfnørde. En udstilling i Wismar venter forude", siger hun. Som med det smykke, hun bærer,

har Hanne Bay Lührssens nye arbejder fokus på en blanding af genbrugsmaterialer og ædelmetaller.

"Det startede med kabelbindere eller strips. De har mange udtryk. Det interesserer mig at kombinere sølv og kunststof. Det har den fordel, at man kan tillade sig at være lidt stor i udtrykket, fordi plastik ikke vejer så meget. Jeg havde lyst til stofmæssigt at være lidt større end med normale smykke. Men al min formgivning kræver et godt håndværk", slutter hun.

Hanne Bay Lührssens nye arbejder har fokus på en blanding af genbrugsmaterialer og ædelmetaller.

Kultur på grænsen - ny video

Få tips til udflugter, historiske steder og interessante byer: på www fla.de under 'Kultur på grænsen' eller på Flensborg Avis' Facebook-side.

Scan qr-koden for at se en af de nye udgaver - eller se en af de andre 100 videoer i serien 'Kultur på grænsen'.

Selvom tyskfaget fortsat bløder studerende, forsøger både unge og ældre kræfter at sikre fagets fremtid. Mød tre generationer af tysk-entusiaster

Tyskfaget lever ... men hvor længe?

Af Alexander Leicht Rygaard

Foto: Alexander Leicht Rygaard

Kender du én, der skal læse tysk her efter sommerferien? Sandsynligvis ikke, for antallet af optagne studerende på de klassiske tyskstudier, der har fokus på sprog og kultur, er nemlig faldet igen i år, denne gang til forsvindende 52. Det viser nye tal fra Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Det er langt fra nogen nyhed, at antallet af nye studerende på landets tyskstudier er i tilbagegang. Sådan har det været siden 2012, hvor antallet af optagne rundede 126 efter et par år med fremgang i tallene. Siden da har fagpersoner, erhvervsfolk og politikere råbt vagt i gevær for at få udviklingen vendt og for få skabt fornyet energi til tyskfaget og det tyske sprog, der kulturelt set har det sværere og sværere i Danmark i en tid, hvor engelsk fylder mere og mere. Ja, møder unge mennesker overhovedet det tyske sprog i dagligdagen mere?

Tysk skal gøres mere visuelt

En af dem, der har taget sagen i egen hånd, er translator og tolk Stinna Krebs. Hun kan i år fejre femårsjubilæum med projektet 'DEUTSCH IST SEXY', der har til formål at gøre flere danskere begejstrede for det tyske sprog og Tyskland generelt.

"Det er min fornemmelse, at en ny bølge af tysk-glæde er på vej. Jeg møder flere og flere, der føler, at de endelig kan skilte med, at de elsker tysk, uden at blive kigget skævt til", fortæller Stinna Krebs.

Siden projektets begyndelse har hun solgt karrygule muleposer med projektnavnet påskrevet, som hun stolt fremviser på stranden nær Nyborg, hvor magasinet Grænsen møder hende til et interview.

"Jeg har solgt 1500 muleposer på fem år, og det er jeg faktisk godt tilfreds med. Jeg oplever, at folk deler billeder af dem selv med muleposen på sociale medier. Andre fortæller, at de har fået positive kommentarer, når de har brugt muleposen i det daglige og endda mødt andre med samme mulepose. Det er helt fanta- ➡

stisk, og jeg håber, at jeg kan være med til at gøre tysk mere visuelt i hverdagen. Det er noget af det, der skal til, for at flere bliver begejstret for det tyske sprog”, siger hun. Hun forklarer, at tysk i Danmark alt for tit bliver forbundet med noget kedeligt og støvet. Noget, der er alt andet end sexet.

“Men den opfattelse vil jeg gerne ændre, for det tyske sprog rummer i min optik så mange nuancer og finurligheder. Mange går desværre død i grammatik-gymnastikken, mens andre har haft flere forskellige lærere på få år, og på den måde kommer de aldrig ordentlig ind i faget. Det er ærgerligt”, siger hun.

Det tyske sprog er billedligt

Stinna Krebs har siden folkeskolen været forelsket i tysk, som hun beskriver det. Det var en fantastisk folkeskolelærer, der spirede en stor kærlighed til det tyske sprog, og hun husker, at hun grinte meget i tysktimerne. Hun oplevede et sprog, som var levende og underholdende.

Det havde også stor betydning, at Stinna Krebs samtidig spillede saxofon i det lokale orkester og ofte var på koncertrejse i Tyskland.

“Tyskland er et fantastisk musikland, hvor man sætter en dyd i, at børn og unge skal lære at spille et instrument. Jeg husker det som en stor oplevelse at rejse rundt og spille til byfester, konkurrencer, eller hvad det nu ellers var. Sproget og maden var anderledes, og det har bare fanget mig, uden at jeg helt præcist kan sætte ord på, hvad der gjorde det”, siger Stinna Krebs. I løbet af de seneste fem år har

Stinna Krebs kørt rundt i hele Danmark og forsøgt at inspirere virksomheder og skoler til at gøre mere for at skabe en fornyet glæde omkring det tyske sprog. Samtidig har hun i samarbejde med illustratør Klaus Moltzen lavet en række produkter med små slogans og illustrationer, der visualiserer og fortolker det tyske sprog på en sjov, farverig og moderne måde. Det er bl.a. blevet til kaffekrus, tøj, notesbøger samt en række plakater, som hænger på 70 danske skoler. “Det tyske sprog er så billedligt, og jeg tror på, at jo mere, vi møder sproget i hverdagen, jo mere inspireres vi til at dyrke det. Jeg håber, at mine plakater og de øvrige produkter kan være med til at skabe noget begejstring hos landets skoleelever. Det er jo ikke mange, man skal ramme. Bare nok til, at fødekæden bliver bæredygtig”, siger hun.

En fødekæde i problemer

Det er nemlig fødekæden, der er tyskfagets udfordring i disse år. For når færre og færre bliver uddannet i tysk sprog og kultur, er der færre til at undervise i tysk i landets folkeskoler og ungdomsuddannelser.

“Det er i folkeskolen, at kimen skal lægges”.

Sådan siger Flemming Nygaard, der er pensioneret tysklærer og tidligere formand for Tysklærerforeningen for Grundskolen, som han også var med til at grundlægge i 2009. I mere end 40 år han undervist i tysk og sågar modtaget et tysk ridderkors, Verdienstkreuz am Bande, for sin indsats for det tyske sprog i Danmark.

Emma Bendix har undervist en gymnasielasse i tysk.

Flemming Nygaard er tidligere formand for Tysklærerforeningen for Grundskolen.

Det er min fornemmelse, at en ny bølge af tysk-glæde er på vej. Jeg møder flere og flere, der føler, at de endelig kan skilte med, at de elsker tysk, uden at blive kigget skævt til.

Stinna Krebs

Foto: Alexander Leicht Rygaard

“Jo mere engagerede lærerne er, jo større er chancerne for, at eleverne finder undervisningen spændende og måske får lyst til at fortsætte med på tysk på gymnasiet og senere universitetet. Det handler om at møde eleverne, hvor de er, og tage udgangspunkt i deres interesser”, tilføjer han.

Selv gjorde han meget brug af båndoptagere og interviews, bl.a. på udflugter til Ebeltoft, hvor hans elever fik til opgave at interviewe tyske turister om deres rejse til Danmark. Han har også været i Hamborg et utal af gange med forskellige skoleklasser.

“Det er vigtigt at give eleverne selvtillid og hurtigt skabe en fornemmelse hos dem, at der ikke skal meget til for at tale og forstå det tyske sprog. Når først det øjeblik indtræffer, er jorden for alvor gødet”, siger Flemming Nygaard.

Kan vi vende tyskfaget på hoved?

Den tilgang er Emma Bendix enig i. Det seneste år har hun undervist en gymnasieklasse i tysk, efter at hun forrige sommer afsluttede sin bachelor i tysk sprog og kultur på Aarhus Universitet.

“Tyskfaget trænger til en omstrukturering. Modsat dansk- og engelskundervisningen, hvor tilgan-

gen ofte er mere legende med fokus på kulturelle aspekter, handler tysk alt for meget om grammatik. Det spænder ben”, siger Emma Bendix, der i slut-juli måned fik bragt et debatindlæg med titlen ‘Vi har forsømt at tale om, hvorfor tysk er vigtigt – de fleste hader det bare på forhånd’ i Jyllands-Posten.

“Vi er nødt til at vende det hele på hovedet og fokusere meget mere på det talte sprog. På den måde bliver der skabt større sammenhæng mellem elevernes motivation for at lære tysk og fagets formål. Det er jo helt okay at ville lære tysk, så man kan bestille en øl eller en kaffe i Berlin”, siger hun.

“De elever, jeg underviste, var fra begyndelsen på barrikaderne efter flere dårlige oplevelser med tyskundervisningen i folkeskolen. Det skaber en uheldig præmis for faget. Men ved at tage udgangspunkt i samtidskultur såsom tysk rapmusik, på samme vis som min egen tysklærer i gymnasiet gjorde det, lykkedes det mig at få vendt den dårlige stemning”, fortæller Emma Bendix, der det seneste år også har besøgt 12 gymnasier i hele landet med oplægget ‘Læser du seriøst tysk?!’.

“Jeg håber, mine oplæg har skabt noget positivitet omkring tyskfaget, for det er virkelig et fantastisk sprog”, siger hun.

Tyskundervisning i børnehøjde

Tilbage på stranden ved Nyborg fortæller Stinna Krebs, at hun vil gøre alt for at fortsætte med at bidrage til udviklingen af tyskfaget. Lige nu arbejder hun på et større børnebogsunivers, der baserer sig på karakteren Lola Leseratte (Læserotten Lola, red.). Hun håber på udgivelse til begyndelsen af næste år.

“Der skal være både tekst og musik, og jeg har faktisk fundet min gamle saxofon frem til sangskrivningen. Min mand spiller klaver, så nu er det blevet et helt familieprojekt”, siger Stinna Krebs, der har indsamlet mere end 60.000 kroner til projektet, bl.a. takket være private donationer og en gavesum fra grænselandsbanken Union Bank.

“Det er helt vildt, og jeg er så taknemmelig for al den støtte, jeg har modtaget. Det viser også, at der fortsat er meget vigtigt arbejde at lave”, siger hun.

Garvede kræfter holder gang i Det Lille Teater

Tekst og foto: Poul Struve Nielsen

Det er april. Der er café-stemning i teater-salen i Marienstrasse. Bordene er dækket, der er kaffe på kanden, og ved indgangen fik vi besked på at tage noget kage med ind til bordet. Salen er fyldt, men vent nu, får vi besked på. Spis og drik ikke, før tæppet går.

Det Lille Teater har kunnet melde udsolgt alle tre gange, det har spillet stykket 'Kaffeslabarads'. Det er også et stykke, der rammer lige ned i grænselandet med dets mindretal og sproglige mangfoldighed. Nu er vi på den anden side af sommer, og nye oplevelser venter. Men forestillingen siger meget om, hvor Det Lille Teater er lige. Så vi bliver lidt endnu i april. ➔

Det kræver en stor indsats
af frivillige at sikre, at der
bliver spillet dansk teater i
Flensborg

“Der er ikke så mange pladser, når der er caféopstilling, som når der er stolerækker”, siger borddamen, som er en af teatret garvede kræfter gennem mange år, Anne Stubbe Horn.

Så går tæppet, og den første skuespiller er på scenen og spørger på tysk vendt mod tilskuerne: Sidder mit hår rigtigt? Nu kommer skuespiller nummer to på scenen og taler dansk. Dernæst kommer den tredje skuespiller, som taler dansk med sydslesvigsk dialekt. Den fjerde taler sønderjysk.

Der havde været fuld plade, hvis hende, der serverer for damerne på cafeen, havde talt plattysk. Men Det Lille Teater er jo også et dansk teater i smukke, sydslesvigiske omgivelser i Flensborg.

Mellem tysk og dansk

Dialogen er lun og humoristisk. Et udtryk som “Du er ikke lavet af sukker” er jo ikke et ordsprog, nogen i Danmark vil forstå, men i grænselandet forstår man, når en Redewendung, som “Du bist nicht aus Zucker” fordanskes.

Damerne, der mødes på en café til kaffeslabberas, hører til den generation, hvor børnebørnene begynder at indfinde sig. Og stykket beskriver med lune både afstanden mellem storbyer og provins og mellem generationer med et udsagn som “Det er som om, de unge giver os skylden for klimakrisen”

Så er der madvaner, som har referencer til både det danske og

det tyske køkken: “Burito. Dem kender jeg. Det er de mexikanske pandekager”. “Es war noch kein Flammkuchen”.

Susanne Boysen, som spiller en af de fire kvinder, der mødes, har skrevet stykket. Hun fik idéen sidste år med at lave et stykke, der finder sted i et cafemiljø og med en innovativ inddragelse af tilskuerne. Hun har børn, der læser i Aarhus.

“Det er sat lidt på spidsen. Det er med vilje, det er lidt formanende overfor de unge”, fortæller hun. I pauserne mellem de forskellige akter spiller Hans Jakob Jessen piano, og det sætter stemningen med en blanding amerikanske klassikere som “Side by side” af Stephen Sondheim og sange fra Højskolesangbogen som ‘Hilsen til forårssolen’.

“Når min svigerdatter afleverer ham, får jeg en stor liste. Han må ikke få slik, og han må ikke gå alene på wc”

Udover Susanne Boisen medvirker Lone Krogh, Liselotte Kirkegaard og Sølvi Johansen Koch.

Niveauet er langt over, hvad man møder til dilettant i den danske provins. De engagerede frivillige, som gennem årene har fået støtte af professionelle kræfter, har virkelig skabt og viderebragt noget enestående i en prisværdig insisteren på, at der skal være dansk teater i Sydslesvig.

En lang historie

Det Lille Teater har spillet siden 1966. Jens Krause skriver i forordet

til jubilæumsskriftet fra 2016, at der blev spillet teater på ‘Hjemmet’ længe før den 13. januar 1966, men ‘den dag blev en fast scene etableret under navnet ‘Det Lille Teater’. Arne Aabenhus var initiativtager.

‘Hjemmet’ er navnet på bygningen i Mariegade 20, som huser teatret; en bygning fra 1820, som blandt har været borgmesterbolig, hjem for den legendariske chefredaktør på Flensborg Avis, Jens Jessen, i begyndelsen af 1900-tallet, været soldaterhjem og skole i årene før Duborg-Skolen stod færdig. I dag ejes bygningen af Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU). Det Lille Teater har spillet nogle af de store klassiske danske teaterstykker som ‘Inden for Murene, internationale forestillinger som ‘En sælgers død’, og børneforestillinger som ‘Folk og Røvere i Kardemomme by’. Listen over forestillinger fylder mange sider i jubilæumsskriftet. Desuden er der Det lille Dukketeater.

Der har været rigtig mange gode kræfter involveret i teatret gennem tiden. Else Fanø har været en drivkraft, alle nævner. Den nuværende rektor på UC Syd, Alexander von Oettingen, afløste i 2006 Hans Jørgen Henningsen som formand for teatret. Borddamen Anne Stubbe Horn har været med i teatret i 52 år.

Hun husker især Anne Franks Dagbog med Ole Sørensen som instruktør.

“Han er fra teatret ‘Møllen’ i Hader-

Det er ikke noget problem at tiltrække børn og os over 60. Midtergruppen har vi sværere ved at aktivere. Vi kan ikke få en på 50-60 år til at være ung.

Helle Evers, formand for Det Lille Teater.

slev. Lisbeth Søholm spillede Anne Frank, og Alexander von Oettingen spillede den unge mand, Peter von Daan, hvis familie var skjult i det samme baghus som Anne Franks familie. I Nathansens 'Inden for murene' spillede jeg den unge Esther. Det er en klassiker. De bliver ved at være gode", fortæller hun.

Frivillige kræfter

Den nuværende formand for Det Lille Teater, Helle Evers, fortæller, at det er et større problem at få unge medlemmer. Det kan mange frivilligorganisationer genkende. Men det er svært for et teater, fordi det indskrænker de kunstneriske muligheder, hvis der ikke er skuespillere i 20-, 30- eller 40-årsalderen til at spille de yngre roller.

Sølvi Johansen Koch, som var med i Kaffeslabaras, er ny og kun har været med et år.

"Jeg var på kursus sidste år. Jeg var gået på pension og fik tid til alt det, jeg gerne har villet", siger hun.

"Det er ikke noget problem at tiltrække børn og os over 60. Midtergruppen har vi sværere ved at aktivere. Vi kan ikke få en på 50-60 år til at være ung", fortæller Helle Evers.

Den 7. og 8. september har der været undervisning i drama på teateret. En drivkraft for teateret har også været det store engagement fra lærere på Duborg-Skolen.

"Der har været lærere på Duborg-Skolen, Arne Aabenhus

og senere Else Fanø, som selv har været meget aktive, og som har fået elever involveret i at spille teater. Else Fanø fik min far med, og han fik mig med. Der var en generation af unge lærere, som var meget engagerede”, fortæller Helle Evers.

“Den næste plan er at få et nyt kursus op at stå. Vi går direkte efter Duborg-Skolen og håber at få aktiveret nogle unge lærere eller pædagoger, der ikke har stiftet familie endnu,” tilføjer hun.

Det, der sker, er, at de unge forlader Flensborg og Sydslesvig. Der skulle være en god chance for at få en ny generation i tale. Det har i hvert fald været en stor oplevelse for tidligere deltagere at være aktive på scenen.

“Jeg har været med fire gange, og det har været virkelig fedt”, fortæller Bo Söseman, som nu er studerende i København og formand for Grænseforeningen Ungdom (GFU).

Han har spillet med i “Teenagerlove” i en lille rolle og i ‘Otto er et næsehorn’. I Det lille Teaters 50 års jubilæumsstykke ‘Søsteren, der ikke vendte hjem’, spillede han flere roller.

“Det hjalp mig til at forstå historien om mindretallet”, fortæller han. Det var også interessant bare at være en del af teatret.

“Det var spændende at se, hvordan det hele fungerede på scenen og bag scenen. Når vi ikke var med i forestillingerne, serverede vi kaffe og øl. Jeg kan godt savne det fællesskab”, siger han.

Størst indtryk gjorde det på Bo Söseman at være med i stykket ‘Bølgen’. Dels var der mange andre unge mennesker med. Dels var handlingen tankevækkende.

“I 2013 spillede vi ‘Bølgen’, som satte mange tanker i gang. Den er lavet efter en tysk film, hvor en lærer i en skoleklasse eksperimenterer i en temauge for at se, om det kan lade sig gøre at genskabe nazismen. Og det lykkes. Det var et ret vildt stykke, og det var udsolgt rigtig mange gange”, fortæller han.

I det hele taget har Det Lille Teater’ udover at tage fat i klassikere været gode til at belyse nutiden og historiske emner. Det gælder også genforeningsjubilæums-

stykket “Drømmen om Flensborg”, som alle de aktive nævner som en fantastisk oplevelse. Stykket blev skrevet specielt til Det Lille Teater Flensborg af dramatiker Kaj Nissen. Man følger en slesvigsk slægt under det prøjsiske herredømme fra 1864 til 1920, mens slægtens historie flettes ind i grænselandets historie frem til Genforeningen i 1920, hvor Nordslesvig indlemmes i Danmark, mens Sydslesvig forbliver tysk.

Det bliver spændende at følge Det Lille Teater fremadrettet. Det er et julestykke for børn under forberedelse. Det står Helle Lone Krogh for. Hun har også sammen med Anne Stubbe Horn stået for Det lille Dukketeater. Men instruktøren er blevet syg, så Lone og Helle vil instruere det.

Under alle omstændigheder er Det Lille Teater en vigtig institution, som både viser teater på dansk og i den danske teatertradition og – som det er tilfældet med Kafeslabberas – giver livet i mindretallet og grænselandet et vigtigt udtryk, som folk fra mindretallet kan spejle sig, og som andre kan lære om mindretallet af.

Grænseforeningens Elevambassadører gjorde indtryk på
Tysklands udenrigsminister, Annalena Baerbock

Viden om mindretal skal ud i verden

Tekst og foto: Poul Struve Nielsen

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg var rammen om besøget, da den tyske udenrigsminister, Annalena Baerbock (De Grønne), startede sin rundtur i Tyskland i Flensborg, hvor hun fik et indtryk af grænselandet og dets mindretal.

Hun havde først besøgt Flensburger Fahrzeugbau Gesellschaft (FFG), som er den virksomhed, der har sat kampvogne i stand, så de kan leveres til Ukraine som støtte fra både Danmark og Tyskland. På Centralbiblioteket blev udenrigsministeren først orienteret om, hvad tre arbejdsgrupper havde fundet frem til i deres arbejde for

at identificere nogle af de særlige udfordringer, der er i forbindelse med det grænseoverskridende samarbejde.

Dernæst var der tid til Grænseforeningens Elevambassadører, som stillede med repræsentanter for de to danske gymnasier i Sydslesvig og det tyske gymnasium i Sønderjylland – fordelt så der var repræsentanter fra både det danske og det frisiske mindretal i Tyskland og det tyske mindretal i Danmark. Ifølge elevambassadørerne lagde udenrigsministeren vægt på, at de gjorde et vigtigt arbejde, idet elevambassadørernes rolle er at fortælle flertalsbefolkningerne, hvordan det er at leve som del af et mindretal. ➡➡

Udenrigsministeren fortalte, at det var vigtigt for hende at begynde sin rundrejse i Tyskland i grænselandet mod nord, og hun fremhævede det gode forhold mellem de to lande,

“Vi må ikke glemme, at mindretallene, både her i Slesvig-Holsten og på den danske side, altid har spillet så aktive roller, at nogle af de vigtige emner i grænseregionen er kommet langt frem på den politiske dagsorden”, sagde Annalena Baerbock.

Elevambassadørernes fortællinger gjorde et stort indtryk på hende. Og omvendt. Her fortæller tre elevambassadører om deres møde med den tyske udenrigsminister.

Arndt Heinks er fra A.P. Møller-Skolen i Slesvig

“Det var en meget åben samtale, vi havde. Hun gav os virkelig gode muligheder for at komme med vores pointer. Vi talte en del om at få den bevidsthed om det danske, det tyske og det frisiske mindretal ud i verdenen. Jeg fortalte, at det er godt, at vi har det danske skolesystem hernede. Vi har mulighed for at få en videregående uddannelse både i Tyskland og i Danmark. Udenrigsministeren var meget enig. Vi er flydende i både tysk og dansk og taler også engelsk. Det er vigtigt at skabe en bevidsthed om, at vi er her og har de redskaber. Hun fortalte, at det er en vigtig pointe med hendes rejse igennem Tyskland”.

Momme Kahl er fra det frisiske mindretal i Tyskland og går på Duborg-Skolen i Flensborg

“Det har været rigtig fedt i dag, fordi det virkede som om, hun var virkelig interesseret. Jeg synes også, det har været vigtigt at repræsentere det frisiske mindretal. Det er jo et meget lille mindretal, så det er vigtigt at fortælle om det til en politiker fra regeringen, som kommer på besøg. Hun spurgte ind til, hvordan man kunne fremhæve og støtte mindretallene, og sørge for, de får mere opmærksomhed. Hun sagde, det var vigtigt at sørge for, der kommer mere opmærksomhed og mere dokumentation ud om det frisiske mindretal”.

Signe Schlaber er fra det tyske gymnasium i Aabenraa

“Som ung føler jeg ofte, at man ikke bliver lyttet til. Men hun var virkelig god til at lytte. Hun kom også med gode indspark og gav os tid til at fortælle vores personlige historier. Jeg fortalte hende, at min far er tysk og min mor er dansk, og at jeg gerne vil bibeholde begge kulturer og begge sprog. Derfor er jeg på en tysk mindretalsskole. Og så har jeg fortalt om mine udfordringer med at acceptere min egen identitet. Især fordi jeg rigtig ofte er blevet mødt med fordomme ved at være fra det tyske mindretal eller har mødt folk, der ikke helt forstår det der med at være begge dele. Hun sagde til mig, at jeg skal huske, hvor mange fordele det har at være to- eller tre-sproget, og at man bare skal huske de positive sider og hvilke fordele vi har, når det bliver svært en gang imellem”.

Medmindre andet er nævnt, er arrangementerne gratis og åbne for alle. Se flere arrangementer på www.graenseforeningen.dk.

SYDDANMARK

Fyn

11. september fra Nyborg Toldbodgade (7.30), Parkering Syd, Odense Letbane (8.00) og Staurby Skov-rasteplads (8.30). Heldagsudflugt med spændende oplevelser i det vestjyske, bl.a. FLUGT-museet og Filsø. Tilmelding senest 3. september på <https://gf-fm.nemtilmeld.dk/8/>. Pris: 600 kr. (ikke-medlemmer 700 kr.)

9. oktober kl. 19.00. Bastionen, Nørre Voldgade, Nyborg. Foredraget 'USA op til præsidentvalget' med tidligere USA-journalist Lars Toft Rasmussen, der har cyklet rundt i USA. Arrangeret i samarbejde med Højskoleforeningen i Nyborg. Pris: Gratis (ikke-medlemmer 50 kr.)

Haderslev

17. september kl. 19.00. Kulturhuset Bispen, Månen, Haderslev. Museumsguide Lene Brandt fortæller, hvordan musikken har haft betydning for Karen Blixens liv og forfatterskab. Trio Sono spiller tonerne fra yndlingskomponisterne ind i fortællingen med afsæt i Blixens store pladesamling. Arrangeret i samarbejde med Haderslev Musikforening, Sprogforeningen og Kulturhuset Bispen. Pris: 125 kr.

Sønderborg

1. oktober kl. 18.30. Knøs Gård, Hørup. Sagn fra Als og Sundeved. Tilmelding på grf-s.nemtilmeld.dk eller tlf. 23 70 90 55. Pris: 100 kr. (ikke-medlemmer 150 kr.)

Tønder

15. september kl. 9.30. Parkeringspladsen ved Langbjerg Skov, Lan-

genberger Forst, 25917 Leck, Tyskland. Løveløbet i Sydtønder Amt. Vi begynder med en andagt ved parkeringspladsen. Efter løbe- eller gåturen serveres pølser og drikkevarer. Læs mere på loeveloebet.de.

Aabenraa

2. september kl. 14.00. Rebbøl Kulturhus, Vollerupvej 45, Bolderslev. Historiker Jørn Buch holder foredrag om den tyrkiske revolutionær Atatürk. Arrangeret i samarbejde med Rebbøl Kulturhus og Ældre Sagen Tinglev. Pris: 100 kr. (inkl. kaffebord).

3. september kl. 9.30. Rebbøl Kulturhus, Vollerupvej 45, Bolderslev. Sangcafé med udgangspunkt i Højskolesangbogen og sangbogen 'Sange til livet'. Arrangeret i samarbejde med Rebbøl Kulturhus. Pris: 35 kr. (inkl. kaffebord).

15. september kl. 9.00. Spejdercenter Tydal, Tydal 1, Eggebekefeld, Tyskland. Vi deltager i Løveløbet. Om du vil løbe, gå eller bare komme og få en grillpølse eller en kop kaffe og høre musik, der er noget til alle – også til børnene. Læs mere på hjemmesiden loeveloebet.de.

17. september kl. 9.30. Rebbøl Kulturhus, Vollerupvej 45, Bolderslev. Sangcafé med udgangspunkt i Højskolesangbogen og sangbogen 'Sange til livet'. Arrangeret i samarbejde med Rebbøl Kulturhus. Pris: 35 kr. (inkl. kaffebord).

30. september kl. 14.00. Rebbøl Kulturhus, Vollerupvej 45, Bolderslev. Historiker Jørn Buch holder foredrag om Berlin under Hitler. Arrangeret i samarbejde med Rebbøl Kulturhus og Ældre Sagen Tinglev. Pris: 100 kr. (inkl. kaffebord).

30. september kl. 16.00. Billedsalen, Folkehjem, Aabenraa. Foredrag ved forfatter og kulturredaktør ved

Flensborg Avis, Hans Christian Davidsen, der vil fortælle om sin seneste bog 'Nazisternes sidste tilflugt'. Arrangeret i samarbejde med Kulturhuset & Biblioteker Aabenraa, Sprogforeningen og Foreningen Norden Aabenraa. Tilmelding senest 26. september via bibliotekets hjemmeside. Pris: 125 kr.

1. oktober kl. 9.30. Rebbøl Kulturhus, Vollerupvej 45, Bolderslev. Sangcafé med udgangspunkt i Højskolesangbogen og sangbogen 'Sange til livet'. Arrangeret i samarbejde med Rebbøl Kulturhus. Pris: 35 kr. (inkl. kaffebord).

MIDTJYLLAND

Randers – Mariagerfjord

23. september kl. 17.00. Randers Bibliotek. Forfatter og kulturredaktør ved Flensborg Avis, Hans Christian Davidsen, fortæller om den nyeste litteratur i grænselandet. Arrangeret i samarbejde med Randers Bibliotek, FOF Randers-Favrskov-Mariagerfjord. Tilmelding på Randers Biblioteks hjemmeside eller tlf. 20 57 67 10.

Ringkøbing og Omegn

19. september kl. 18.00. Aktivitetshuset, Holmelunden 10, Ringkøbing. Generalforsamling med middag og efterfølgende underholdning ved Svend Erik Larsen. Tilmelding senest 13. september til pmjohannsen@gmail.com eller tlf. 29 26 89 43. Pris: 200 kr.

Silkeborg-Hammel

19. september kl. 19.00. Medborgerhuset, Bindsevs Pl. 5, Silkeborg. Foredraget 'Talerøret på udviklingsrejse' ved Søren Munch, silkeborgenser og chefredaktør for Flensborg Avis siden 1. december 2023. Pris: 60 kr.
21. september med busafgang fra Tinghallen i Viborg (7.30), Circle K i Kjellerup (8.00) og Jysk Arena i Silkeborg (8.30). Heldagsudflugt til Skamlingsbanken og Koldinghus, ➔

hvor vi møder SSF-afdelinger syd fra. Se det fulde program på hjemmesiden. Tilmelding senest 1. september til karenmarieravn@gmail.com eller tlf. 21 84 36 56. Pris: 350 kr. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Viborgeggen.

Skanderborg

23. september kl. 19.30. Kirkecentret, Skanderup Kirke, Kirkebakken 10, Skanderborg. Eftermøde med samtale mellem Flemming Meyer, tdl. SSW-formand og landdagsmedlem, og Hinrich Jürgensen, formand for Bund Deutscher Nordschleswiger. Pris: 30 kr.

Viborgeggen

11. september kl. 19.00. De Frivilliges Hus, Ll. Sankt Hans Gade 7, Viborg. Foredraget 'Grænseforeningens nye tid' ved Mirco Reimer-Elster, der blev valgt til formand for Grænseforeningen i april måned. Pris: 60 kr.

21. september med busafgang fra Tinghallen i Viborg (7.30), Circle K i Kjellerup (8.00) og Jysk Arena i Silkeborg (8.30). Heldagsudflugt til Skamlingsbanken og Koldinghus, hvor vi møder SSF-afdelinger syd fra. Se det fulde program på hjemmesiden. Tilmelding senest 1. september til karenmarieravn@gmail.com eller tlf. 21 84 36 56. Pris: 350 kr. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Silkeborg-Hammel.

9. oktober kl. 19.00. De Frivilliges Hus, Ll. Sankt Hans Gade 7, Viborg. Foredrag om grænseland med fællessang og kaffebord ved lokalforeningsformand Karen Marie Ravn og sekretær Thorben Sparre. Tilmelding senest 7. oktober til karenmarieravn@gmail.com eller tlf. 21 84 36 56. Pris:

Aarhus

10. september kl. 19.30. Solsalen,

Ingerslevs Boulevard 3, Aarhus C. Foredraget 'Konflikten mellem Rusland og Ukraine' ved Anna Libak, udlandsredaktør på Weekendavisen. Arrangeret i samarbejde med FOF. Pris: 75 kr.

NORDJYLLAND

Nordvestjylland

20.-22. september kl. 15.00. Det gamle rådhus, Nykøbing Mors. Besøg af det danske mindretal i Gottorp Amt, der bl.a. bydes velkommen på Rådhuset af borgmester Hans Ejner Bertelsen. Rundtur i området samt gudstjeneste søndag morgen. Tilmelding senest 5. september til tlf. 20 21 79 64, nordvestjylland@graenseforeningen.dk. Pris: 460 kr. for besøgene. Middag lørdag 200 kr. (ekskl. drikkevarer)

2. oktober kl. 19.30. Limfjordsteatret, Limfjordsvej 97, Nykøbing Mors. Vi tager i teatret og ser den Reumert-belønnede musikforestilling 'OMVE'N HJEMVE', der tager udgangspunkt i Sønderjylland. Mulighed for spisning før forestillingen. Pris: 210 kr.

8. oktober kl. 14.00. Sognehuset, Kirkevej 25b, Skive. Foredrag om udstillingen 'Sønderjyderne og Den Store Krig 1914-1918' ved museumsinspektør René Rasmussen, Sønderborg Slot. Arrangeret i samarbejde med Historisk Forening for Skive og Omgegn og Kulturhistorisk Forening for Skive og Omegn. Tilmelding senest 4. oktober til tlf. 20 21 79 64, nordvestjylland@graenseforeningen.dk. Pris: 80 kr.

Aalborg

28. september kl. 19.00. Vejgaard Bibliotek, Hadsundvej 35, Aalborg. Foredraget 'Krigslæge på mission' ved Wiera Malamá Jensen, der har været læge på Balkan i 90'erne.

SJÆLLAND

Dianalund og Stenlille

8. oktober kl. 19.00. Borgerhuset, Dianalund. Forfatter og journalist Niels Jensen fortæller om det Nordslesvig, Danmark fik som Sønderjylland efter afstemningen i 1920 med udgangspunkt i sin bog 'Hjælpen til Sønderjylland 1920-40'. Arrangeret i samarbejde med Lokalhistorisk og Sønderjysk Forening

Guldborgsund

14. september kl. 8.00. Maribo Station. Fælles efterårsbustur til blomsterfestival på Gavnø Slot med frokost på Café Tulipanen. Tilmelding senest 26. august til tiv65@hotmail.com, tlf. 22 93 46 96. Pris: 300 kr. (ikke-medlemmer 400 kr.). Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Lolland.

Hørsholm

30. september kl. 19.30. Hørsholm Sognegård (indgang fra Ridebanen), Barakstien 2, 2970 Hørsholm. Foredrag om fremtiden for Grænseforeningen ved Mirco Reimer-Elster, der blev valgt som Grænseforeningens formand i april måned. Pris: 50 kr. Der serveres sandwich, vin og vand.

Lolland

14. september kl. 8.00. Maribo Station. Fælles efterårsbustur til blomsterfestival på Gavnø Slot med frokost på Café Tulipanen. Tilmelding senest 26. august til tiv65@hotmail.com, tlf. 22 93 46 96. Pris: 300 kr. (ikke-medlemmer 400 kr.). Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Guldborgssund.

Næstvedeggen

1. oktober kl. 19.00. Sct. Mortens Kirkes Sognegård, Ostensfeldtsvej 18. Næstved. Foredraget 'Flugten fra de tyske østprovinser' med Hans Christian Davidsen, forfatter og

kulturredaktør på Flensborg Avis. Tilmelding senest 25. september til kurt.muusmann@gmail.com eller tlf. 51 25 03 17. Pris: 100 kr.

Sorø

2. oktober kl. 19.30. Værkerne, Frederiksvej 27, Sorø. Bogforedrag af forfatter og kulturjournalist ved Flensborg Avis, Hans Christian Davidsen, der vil fortælle om sin seneste bog 'Nazisternes sidste tilflugt'. Pris: 50 kr.

25. juni kl. 19:00, parkeringspladsen ved Reersø Camping, Skansevej 2, Gørlev. Vi møder historikeren Stefan Pajung, Ph.d. i 'Danmarks kyster', og Michael Rask Pedersen, tidligere organisationskonsulent i Grænseforeningen. Vi hører også om Reersøs historie fra den lokale museumsformand. Man kan køre rundt til udvalgte punkter, og transport til Reersø arrangeres selv (evt. samkørsel). Tilmelding på: soro@grænseforeningen.dk eller telefon 61545075 (Ruth Villadsen). Pris: 40kr.

Ringsted

13.-15. september med afgang fra Ringsted Station (7.30), Sorø (7.50) og Slagelse Station (8.15). Tredagstur til grænselandet med

besøg i Frøslevlejren, Dannevirke og de nordfrisiske halliger. Se det fulde program på hjemmesiden. Tilmelding til 25 21 30 51 eller 050943mkl@gmail.com. Pris: 3.350 kr. (enkeltværelse 3.550 kr.)

HOVEDSTADEN

Frederiksborg

16.-19. september, opsamling i Helsingør, Espergærde, Hillerød og Jørlunde. Den årlige fire dages bus-tur til Sønderjylland og Sydslesvig er nu 'på skinner'. Vi skal bo på Jaruplund Højskole, og programmet er tilsendt de tilmeldte. Turen er udsolgt, kontakt bent@panikrejser.dk, tlf. 61 22 92 55 for venteliste.

1. oktober kl. 14.00. Kedelhuset, Fredensvej 12b, 3400 Hillerød. Forfatter og journalist Niels Jensen fortæller om det Nordslesvig, Danmark fik som Sønderjylland efter afstemningen i 1920. Tilmelding til formand Bent Kauffmann, bent@panikrejser.dk, tlf. 61 22 92 55. Pris: 30 kr.

Københavns Vestegn

20.-22. september med busafgang fra Lyngby Station (7.30), Herlev Station (8.00) og Høje Taastrup (8.30). Tag med på vores årlige Sydslesvigstur, hvor vi overnatter på Jaruplund Højskole. Vi skal bl.a.

besøge Slesvig, Arnis og Kappel. Se det fulde program på hjemmesiden. Tilmelding til laila.vous@gmail.com, tlf. 21 29 93 73. Pris: 3.300 kr.

SKAL JERES LOKAL- FORENINGSARRANGEMENTER MED I MAGASINET GRÆNSEN OG MED I ET FYSISK PROGRAM

Så sørg for, at jeres lokalforenings-side på Grænseforeningens hjemmeside er opdateret. Så samler vi alle arrangementerne til magasinet og i et program efter følgende deadline:

Magasinet Grænsen:

Deadline: 16. september 2024.

Udgivelse: 10. oktober 2024.

Lokalforeningsprogram:

Deadline: 31. oktober 2024.

Udgivelse: 9. december 2024.

Vær opmærksom på, at arrangementer, der optræder i kalenderen, kan være afholdt, når du modtager magasinet Grænsen, da distributionen strækker sig over fem dage.

Grænseforeningen
Peder Skrams Gade 5, 2. sal
1054 København K
info@grænseforeningen.dk
tlf. 33 11 30 63

Protektor: Hans Kongelige
Højhed Prins Joachim

Formand
Mirco Reimer-Elster
mre@grænseforeningen.dk

Grænseforeningens strategi 2023-28 – "For en åben danskhed"

Grænseforeningen vil:

- Placere grænselandet i hjertet af et åbent Danmark og et åbent Europa.
- Stå vagt om København-Bonn-erklæringerne.
- Skabe bevidsthed om egen national identitet som udgangspunkt for at sætte mangfoldighed på dagsordenen.

Dette opnås gennem at:

- Oplyse, informere, skabe viden om og forståelse for, hvad danskhed er, herunder hvad det danske mindretal er. Dette skal ske med udgangspunkt i, at såvel danskhed og det danske mindretal findes i mange modeller. Samt at den mangfoldighed i sig selv har værdi.

- Tilvejebringe og kommunikere viden og analyser, der identificerer og belyser grænselandets særlige udfordringer og vilkår, og i forlængelse heraf formulere løsningsforslag, der fremmer forholdene i grænselandet.

Forudsætningen herfor er at:

- Grænseforeningen er en forening, der gennem arrangementer, videndeling og oplysning samler mennesker med interesse for grænselandet og med indsigt i, at grænselandets historie og samtid er hele Danmarks historie og samtid.
- Grænseforeningen er en professionel og moderne organisation, der understøtter og udvikler en landsdækkende, medlemsbåret, national forening af frivillige.

Grænseforeningens bestyrelse
Formand: Mirco Reimer-Elster, Frederiksborg
1. næstformand: Else Tornbo, Sønderborg
2. næstformand: Horst-Werner Knüppel, Skjern

Region Syddanmark
Per Grau Møller, Nr. Lyndelse
Jens Overgaard, Aabenraa
Else Tornbo, Sønderborg

Region Midtjylland
Horst-Werner Knüppel, Skjern
Karen Marie Ravn, Kjellerup

Region Nordjylland
Karsten Frederiksen, Brønderslev
Jørgen Bruun Christensen, Nykøbing Mors

Region Sjælland
Stig Andersen, Næstved
Ruth Villadsen, Sorø

Region Hovedstaden
Steen Skovhus, Ishøj
Erling Rørdam, Hørsholm

Ressourcepersoner
David Nicholas Hopmann
Henrin Becker-Christensen
Peter Bruhn Jepsen

Grænseforeningen Ungdom
Bo Sösemann, København
Birger Fritzsche, København

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

Genforeningstårnet fejrer 100-års jubilæum

Tekst og foto: Poul Struve Nielsen

Et af de mest markante mindesmærker for Genforeningen, tårnet på Ejer Bavnehøj, havde 100-års jubilæum søndag den 25. august, og jubilæumsfejringen er ikke gået stille af.

Programmet for fejringen indeholdt en tale af Skanderborgs borgmester, Frands Fischer (S), efterfulgt af en paneldebat med tidligere folketingsmedlem og minister Bertel Haarder, professor Marlene Wind og formand for Sprogforeningen Simon Faber som deltagere. Dernæst et musikprogram med The Mukherjee Development, Marie Højlund Trio, Katinka Bjerregaard og Peter Sommer. Tårnet blev rejst til minde om

Genforeningen med Sønderjylland i 1920. Pengene til byggeriet stammer fra en folkeindsamling, og i 1924 blev tårnet indviet. I dag er Genforeningstårnet og Genforeningsstenen med til at gøre Ejer Bavnehøj til et nationalt erindringssted, hvor der er højt til loftet og frit udsyn til alle sider. Da Genforeningstårnet blev opført fra 1920 til 1924, blev Ejer Bavnehøj anset som Danmarks højeste punkt. I dag anerkendes det nærliggende Møllehøj som højeste punkt. Fra toppen af det 12,5 meter høje tårn kommer du ikke højere op i Danmark, medmindre du får lov at komme op i toppen af Storebæltsbroens pyloner. De er 254 meter høje.